

laissa määritellyillä aloilla siirtää lainsäädäntökompetenssin orgaaneille, jotka eivät olleet sen omia, ja silti säilyä valtiona. Helmikuun manifesti ei mitenkään mahtunut tähän ”haarukkaan”, koska siinä jätettiin keisarin mielivallan asiaksi, mikä olisi ollut Suomen omien lainsäädäntöorganien kompetenssin laajuus. Siksi manifesti tarkoitti Suomen autonomisen valtion eliminointia ja itsevaltiuden ulottamista Suomeen.

VESA VARES

”Juridista saivartelua” – Rasilaisen itsensäkin mielestä

Dos. Vesa Vares kommentoi valt.lis. Aki Rasilaisen arviota valtiomuototaistelun oikeudellisesta viitekehyksestä.

■ Valt. lis. Aki Rasilainen arvioi (HAik 3/1999 s. 230–241) tulkintaa, jonka esitin vuoden 1918 valtiomuototaistelusta kirjassani *Kuninkaan tekijät*. Käytännössä hän keskittyi vain kysymykseen vuoden 1772 hallitusmuodon 38 §:stä eli kuninkaanvaalipykälästä, sen juridisista perusteluista ja käytöstä politiikan argumentteina vuosina 1917–18. Hän on näköjään ottanut juridisoivaksi urakaksi koko Suomen historian polemisoiden myös Osmo *Jussilaa* vastaan (HAik 4/1999 s. 359–360).

Rasilaisen arvio valtiomuototaistelusta oli sikäli virkistävä poikkeus, että siinä oli yritetty myös argumentoida ja todistaa sen kirjoittajan oma kanta, eikä ollut edellytetty jo lähtökohtaisesti toiselle osapuolelle eli tasavaltalaisille sadan prosentin erehtymättömyyttä. Monille vuoden 1918 mustavalkoinen tarkastelutapa tuntuu nimittäin yhä olevan osa maailmankuvaidentiteettiä – velvollisuudeksi sisäistettyä taistelua pahaa taantumusta vastaan, ja tällöin argumentointi ja evidenssitasokin useimmiten liikkuu ta-

solla ”asia on näin, koska se on näin ja sillä hyvä”.¹ Historiantutkimuksenkin alalla kovin herkästi ansaitaan ”kriittisyyden” ja ”toisinajattelun” kannuksia asettumalla tiukasti valtavirtaan – ja pitämällä siellä suurinta ääntä. Vastavirtaan kulkeminen onkin paljon harvinaisempaa.

Rasilaisen argumentaatiossa on perehdytty syvällisesti vuoden 1918 valtiosääntöjuridiikkaan. Juuri tämä vahvuus kääntyy kuitenkin myös kirjoituksen ongelmaksi ja suoranaiseksi heikkoudeksi. Valtiosääntöjuridissa tarkastelussaan Rasilainen nimittäin loitontuu historian tutkimuksen periaatteista ja säännöistä, jopa lähdekriittikistä.

En puutu seuraavassa tarkemmin Rasilaisen pitkiin ja monessa suhteessa varmasti perusteltuihin ja huomionarvoisiin valtiosääntöjuristisiin teoriakehitelmiin. Puutun tässä vain hänen niihin väitteisiinsä, jotka liittyvät historiantutkimukseen, sillä kaiken hänen kirjoittamansa analyysi vaatisi tilan, joka ei ole vastinekirjoituksessa tarkoitukseenmukaista.

Tutkija lääkäriksi ja tuomariksi?

Rasilainen yrittää lähestyä kysymystä vuoden 1918 valtiomuototaistelusta kiitettävän kunnianhimoisen, mutta valitettavan epärealistisen ja aikansa arvoihin sitoutuneen lähtökohdan pohjalta. Hän haluaa ratkaista kysymyksen, kuka oli vuonna 1918 *oikeassa* ja kuka *väärässä*, sekä ratkaista tämän käytännössä pelkästään oikeusteorioidensa pohjalta. Artikkelinsa lopussa hän tosin teoreettisesti lieventää näkökulmaa ”ideologiakriitikon” lähestymistavaksi. Tämä ei kuitenkaan ole kovin uskottavaa, kun hän välittömästi tämän jälkeen alkaa luetella kohta kohdalta, missä monarkistit tai tasavaltalaiset olivat tulkinnoissaan oikeassa ja missä väärässä.

Lisäongelmaksi tulee, että Rasilainen on sisäistänyt niin täysin tämän näkökulmansa, että hän siirtää sen myös toisten, tässä tapauksessa minun, teksteihini. Hän nimittäin kohtelee analyysiani samanlaisena pyrkimyksenä jakaa viisauden ja oikeuden juridisia jyvviä tuomarin roolissa vuoden 1918 valtiomuototaistelun osanottajille, ja sitähän kirjani ei suinkaan tee. Kirjoitin monarkis-

tisen liikkeen historiaa, en valtiosääntöhistoriaa. Rasilaisen mukaan kuitenkin muun muassa ”Vares yhtyy monarkistilehdistön kuninkaanvaalin alla rakentamiin kontinuiteettiketjuihin”, ”purkaessaan tasavaltalaisten monarkismimyyttiä Vares ei ole huomannut rakentavansa itse monarkistista legalismimyyttiä”, ja niin edelleen.

Tosiasiata kuitenkin on, etten käytä tuolaista lähestymistapaa lainkaan. Tutkin vuoden 1918 tapahtumia sellaisina kuin ne *nii-den omana aikana* miellettiin, ja tarkastelen, miten tämä käsitys sääteli aikalaisten toimintaa. Sehän ratkaisi, mitä vuonna 1918 tapahtui. Sanon kirjassani täysin selvästi, että en yritä ratkaista, kuka oli ”oikeassa” ja kuka ”väärässä”, vaan riisua asian ympäriltä myytit, jotta rationaalinen tarkastelu olisi mahdollinen. Valtiosääntöaspekti kuului analyysiini siltä osin kuin se oli osa historiallista ilmiötä ja muodostui toimijoiden omaksi konstruktiksi ja toiminnan ohjeeksi. Ainoa, mitä oli tarkoitus todistaa ja myös tuli todistetuksi, oli, että monarkistien oli täysin mahdollista rakentaa itselleen sellainen juridinen malli kuin he loivat, uskoa siihen ja toimia vilpittömästi sen mukaan. Osoitin kyllä tasavaltalaisten tulkinnan epä johdonmukaisuuksia, mutta en asettuakseni monarkistien puolelle, sillä samoin huomautin monarkistien epäloogisuuksista. En liioin katso, että tasavaltalainen käsitys tai Rasilaisen lähestymistapa olisivat mahdotomia. Mutta pidän naiivina yrittää ratkaista kuin oikeusistuimessa, kuka oli ”oikeassa”. Ja pidän liseniaatin taholta yllättävän alkeellisena olla huomaamatta eroa jonkin mielipiteen kuvaamisen ja sen omana esittämisen välillä.

Rasilainen tekee sitä paitsi väkivaltaa koko vuoden 1918 prosessille pelkistämällä (s. 230) sen aikalaiskäsityksinäkin vain ”nimenomaan juridiseksi kiistaksi kustavilaisen hallitusmuodon (HM) 38 §:n voimassaolosta” – siis kuninkaanvaalipykälän. Tärkeähän se oli, ja sen olen itsekin todennut. Mutta tuollaiseen pelkistykseen on mahdollonta yhtyä. Nähtävästi Rasilainen ei tunne aikalaislähteitä juuri lainkaan, kun hän lakaisee noin surutta sivuun kaikki valtiomuototaistelun tärkeimmät kiistat: kysymyk-

set kansanvallasta kontra vanhoillisuudesta, Saksan-suuntauksen sisällöstä, uuden kumouksen torjumisesta sosiaalisuuden ja integroinnin kontra kontrollin ja kurin keinoin, Itä-Karjalasta ja niin edelleen. Näihin verrattuna 38 §:n nikkarointi oli valtaosalle kuitenkin lähinnä viilausta, johon älyllisesti osallistui vain muutama henkilö. Ignoroidessaan valtiomuototaistelun tärkeimmät aspektit Rasilainen päätyy tilanteeseen, jossa kaikki osanottajat olisivat ammattimaisia Robert Hermansoneja tai Rafael Elichejä ja juridinen lähestymistapa olisi ratkaissut kaiken. Ilmankos Rasilainen itsekin puhuu ”juridisesta saivartelusta”.

Rasilaisen mentaliteetti kuulostaa ylimalkaan kovin fukuyamalaiselta, kun hän vakuuttaa, että ”oikeus on kolonisoimassa vanhan maailman poliittisiksi miellettyjä alueita” ja ”kansainvälinen politiikka päättyi perinteisessä mielessä Neuvostoliiton hajoamiseen”. Ehkäpä ainakin historiantutkijalla, jos ei muilla, pitäisi olla hieman enemmän nöyryyttä, kun hän arvelee juuri oman aikansa kokemuksen muuttaneen ”kaiken”. Vähänkin pidemmällä tähtäimellä tarkasteltuna maailmanhistorialla on paha tapa olla ottamatta huomioon sellaista uhoa.

Koska Rasilaisen artikkelin pohjalla siis voi olla pelkkä väärinymmärrys erilaisista lähestymistavoista, vastauksen voisi periaatteessa jättää tähän. Enhän kiistä hänen oikeuttaan tarkastella asiaa valtiosääntöoikeudellisessa kehyksessä, pidän sitä vain hyvin kapeana ja täysin riittämättömänä, jos tehdään historiantutkimusta eikä oikeusteoriaa. Mutta koska hänen kirjoituksessaan ylirationalisointi liittyy metodiin, joka on lähdeyöskentelyn kannalta kovin puutteellinen ja faktojen osalta selektiivinen, on pakko puuttua muutamaasi asiaväitteisiin. Rasilaisen perusvikana on nimittäin ajan olojen ja sen lähteiden ilmeisen heikko tuntemus, heti kun jätetään juristien diskurssi. Esitän tästä tässä yhteydessä vain muutama esimerkin.

1. Ks. esim. *Kari Hokkasen* ”Mustaa kaakkaa valkai-semassa”, Ilkka 22.11.1998, ja *Reijo Heikkisen* ”Kuningasseikkailun rehabilitointiyritys”, Kaleva 3.1.1999. – Kirjoittajien asenteellisuus näkyy hyvin jo näistä ot-sikoista.

Aikalaiskokemuksen laiminlyönti

Rasilaisen pääteesi näyttäisi olevan, että vuoden 1772 kuninkaanvaalipykälän jatku- mo ja tunnustettu voimassaolo päättyivät jo 15.11. 1917, kun eduskunta julistautui korkeimman vallan haltijaksi. Tämä päätöshän tehtiin, kun 9.11. perustettavaksi päätettyä valtionhoitajakuntaa ei kyetty valitsemaan SDP:n ja Maalaisliiton vastarinnan vuoksi. Rasilaisen mielestä katkeama johtuu siitä, että eduskunnan ottaessa korkeimman val- lan ei kyseistä päätöstä tehty määräenem- mistöllä, kuten vielä valtakia ja valtion- hoitajakuntaa säädettyä. Hän nähtävästi olettaa aikalaistenkin tiedostaneen nämä juridiset aspektit ja toimineen niiden mu- kaan.

Todistellessaan tämän ”katkeaman” ole- massaoloa ja aikalaisten tietoisuutta katkea- masta Rasilainen vetoaa niin päätöksen kan- nattajiin kuin vastustajiin. Hän katsoo, että vastustajien mielestä kyseessä oli katkeama siksi, että näiden mukaan 38 § ei oikeutta- nut siirtämään valtaa eduskunnalle; sellai- nen soti vallan kolmijakoa vastaan. Tämä oli Rasilaisen mielestä eduskunnan juristi- en ”lähes yksimielinen kanta”. Päätöksen kannattajien osalta katkeamaa todistaa Ra- silaisen mielestä se, että näiden mielestä kyseessä oli ”vallankumousjärjestely”. Vi- imeksi mainituista Rasilainen esittää kuiten- kin todisteeksi vain kaksi edustajaa, Sante- ri Alkion ja K. A. Lohen.

Kun tarkastellaan 15.11. tehdyn päätök- sen sanamuotoa, se asettui tavallaan jatka- maan edellisen päätöksen eli valtionhoita- jakunta-päätöksen jatkumoa. Sen mukaan- han päätös eduskunnan julistautumisesta korkeimman vallan haltijaksi tehtiin, ”kos- ka sitä valtionhoitajakuntaa, jolle eduskun- ta on päättänyt antaa Suomen korkeimman hallitusvallan käytön, ei vielä ole voitu va- lita”. Tämän Rasilainen kumoo sillä perus- teella, että sanamuoto oli taktiikkaa ja to- dellinen tarkoitus oli kumouksellinen – Al- kiokin puhui ”vallankumouksellisesta järjes- telystä”. Päätöksen kannattajat siis olivat kumouksellisella kannalla katkaisemassa vanhaa perintöä ja kuninkaanvaalipykälän jatkumoa, ja tämän tarkoitusperän vuoksi jatkumo katkesi.

Jyränkiin tukeutuen Rasilainen (s. 232– 235) myös tulkitsee – Alkiota jälleen ylim- mäisenä tulkitusijana käyttäen –, että mar- raskuun 1917 päätös justifioitiin, ei muo- dollisen oikeuden vuoksi, vaan koska kat- sottiin, että se oli arvoisallöltään hyväksyt- tävä. Rasilainen jatkaa: ”Tämä oikeuttaa päätelmät, joiden mukaan eduskunta tuos- sa tilanteessa tosiasiallisesti toimi perustus- lakia säättävän kansalliskokouksen tavoin revisio-säännösten sitomatta.”

On kuitenkin pakko kysyä, miksi pitäisi turvautua irrallisiin ”päätelmiin”, kun tästä toiminnasta ja näistä motiiveista on käytet- tävissä lähteitä. Vainko siksi, että sellainen ikävä muodollisuus kuin tarkistussoitto tun- netusti kariuttaa monta lupaavaa sensaati- ota?

Kun nimittäin tarkastellaan Rasilaisen käyttämiä harvalukuisia lähteitä ja etenkin niitä, joihin hän ei ole tutustunut, huoma- taan, etteivät eduskunnan jäsenet suinkaan tulkinneet tehneensä vallankumousta tai eduskunnan muuttuneen yksikaks kansallis- kokoukseksi (jollaisessa päätökset tehdään yksinkertaisella enemmistöllä). Vaikka kuinka onkin totta, että ihmisten tekemisissä on mukana heiltä itseltäänkin salattuja psyko- logisia motiiveja, niin sellainen lähtökohta, että joku voisi tehdä edellä mainitun kal- taisia vallankumousluonteisia järjestelyjä itse sitä tietämättä, kuin vahingossa, on histo- riantutkimuksen kannalta luvattoman naii- vi.

Täysin hakoteille päädytään, kun tehdään Rasilaisen tapaan (s. 234) johtopäätös, jon- ka mukaan 15.11. 1917 tehty päätös ”tar- koitti yksipuolista valtioyhteyden katkaise- mista Venäjään”. Tullaan siis sellaiseen tul- kintaan, jonka mukaan eduskunta teki Suo- men itsenäiseksi jo kauan ennen joulukuuta – ja, kuten eduskunnassa käytetyistä pu- heenvuoroista nähdään, taas siitä itse mi- tään tietämättä. Sillä ei kansanedustajien mielestä silloin vielä eletty itsenäisessä Suo- messa, jolla ei olisi ollut enää mitään sitei- tä Venäjään.

Mutta todistaako Alkion ”vallankumous”- sana sitten, että tällaisesta olisi sittenkin oltu tietoisia edes osittain, ainakin sisäisen val- tajärjestelyn osalta (jos nimittäin hyväksyt-

täisiin edes se lähtökohta, että eduskunta voisi noin vain muuttella valtiosääntöä ohi säännösten? Ei, sillä Rasilainen on valikoinut eduskunnan keskustelusta tuekseen vain ne kohdat, jotka sopivat hänen hypoteesiinsä, ja jättänyt huomiotta ne kohdat, jotka eivät sovi. Jopa Alkio itse myönsi – kriittisyydestään huolimatta –, että 38 §:n mukaan oli ollut ”oikeus” luovuttaa suuriruhtinaan valta senaatille, ja hänkin piti vallan luovuttamista senaatille tai eduskunnalle yhtä laillisina.² Lisäksi hänen, samoin kuin K. A. Lohen, viittaukset ”vallankumousjärjestelyihin” liittyivät useimmiten enemmän Suomen ja Venäjän suhteiden kontekstiin – eikä siinäkään vielä täydelliseen itsenäisyyteen – kuin pelkkään sisäisten valtiosääntöolojen muuttamiseen. Muutenkin on kyseenalaista tehdä heistä koko eduskunnan tahdon tulkkeja, sillä eivät he edustaneet yksin koko eduskuntaenemmistön ajattelua.

”Vallankumouksellisuuden” lisäksi löytyi tämän enemmistön puheenvuoroista hyvin paljon aivan päinvastaista henkeä. Monet sen edustajista nimittäin selittivät, että päätös eduskunnasta korkeimman vallan haltijana tehtiin siksi, että se oli ainoa päätös, joka oli ajettavissa läpi. Se oli välttämätön olojen rauhoittamiselle taikka yksistään pääsemiselle pois vallitsevasta umpikujasta – ei millekään vallankumoukselliselle muutokselle. Tällaisia viittauksia löytyy jopa Alkiolta itseltään. Lisäksi hän nimenomaisesti paheksui SDP:n kansalliskokous-tyyppisiä hankkeita ja selitti myös, että kyseessä hän oli vain tuuliajolla olleen hallitusvallan korjaaminen Suomen eduskunnan käsiin. Ja sekin tapahtuisi väliaikaisesti. Itsenäisyysaktivisti Onni Talas, joka hänkin äänesti eduskunnan vallanoton puolesta, jopa vetosi 38 §:ään – ollen siis mahdollisimman kaukana ”katkeama”-ajattelusta.³ Tästä kaikesta Rasilainen kuitenkin vaikenee.

Myös toisaalla Rasilainen antaa ymmärtää lähteistään aivan liikaa. Tukeakseen ”katkeama”-näkemystä hän niputtaa yhteen edellä mainitulla tavalla ”porvarillisten juristikansanedustajien lähes yksimielisen näkemyksen”. Hänen viitteessään mainitsemiltaan valtiopäiväpöytäkirjojen sivuilta löytyy kuitenkin vain kymmenen kansanedus-

tajan puheenvuorot. Näistä vain viisi oli juristeja – siis hyvin pieni osa eduskunnan kaikista juristeista – ja yksi näistä, Talas, *perusteli 38 §:llä* juuri sitä, mitä oltiin tekemässä. Kun Rasilainen vetoaa eräiden juristikansanedustajien sanelemaan hieman myöhempään vastalauseeseen, niin siinä yksikään edustajista ei edes puhunut 38 §:stä, vaikka he paheksuivatkin eduskunnan päätöstä perustuslain ulkopuolelle asettuvana toimenpiteenä.⁴

Jos asiaa katsotaan lähteillä todistamisen kannalta, niin tältä lähdepohjalta on enemmän kuin harhaanjohtavaa puhua todistena ”porvarillisten juristikansanedustajien lähes yksimielisestä näkemyksestä”. Jos asiaa puolestaan katsotaan siltä kannalta, katsoivatko nämä kansanedustajat marraskuun 1917 ”laittoman päätöksen” todella lopullisesti katkaisseen 38 §:n jatkumon, niin se jää todistamatta: tilanteenhan saattoi myös nähdä siten, että tästä ”laista poikkeamisesta” oli mahdollista myöhemmin palata ”lailiselle tielle”. Rasilaisen tulkinnassa mennään piinallisen lähelle lähteiden pakottamista tukemaan omaa hypoteesia, etenkin kun hän ei edes yritä mennä julkipolitiikan kulussien taakse – sieltähän todellisia motiiveja olisi pitänyt ensisijaisesti hakea.

Monarkistien politiikan ylitulkinta

Samat metodiset ongelmat jatkuvat, kun Rasilainen pohtii eduskunnan kuninkaanvaalipäätöstä elokuulta 1918. Kun 15.11.1917 tehdyn päätöksen sanamuoto ei merkinnyt hänelle mitään hänen konstruoimiansa motiivien rinnalla, niin nyt hän pitää eduskunnan virallista päätössanamuotoa ja virallisiasiakirjan todistusvoimaa epäämättöminä. Ja koska siellä lukee, että eduskunta oli *velvollinen* kuninkaanvaaliin, tämä oli hänen mielestään tietysti monarkistien val-

2. II VP 1917, ptk, s. 123. – Kannanotto ei voi olla Rasilaiselle tuntematon, koska kyseinen sivu sisältyy hänen omaankin noottiapparaattiinsa.

3. Ks. II VP 1917, ptk, s. 120,124,125 (Alkio), s. 128 (Talas), s. 128,129 (Arokallio), s. 134 (Wuorimaa), s. 138 (Lohi), s. 142 (Luopajarvi), s. 144 (Hultin).

4. Vrt. *Rasilainen* 3/1999 s. 233, ja II VP 1917, 145.

5. Hultinin päiväkirja 10.8.1918. Tekla Hultinin koelma, VA Y 2230, KA.

litseva kanta. Rasilaisen mukaan tämä todistaa, että monarkistit olivat itse asiassa tunnustaneet 38 §:n merkityksen purkautuneen, mutta kun uutta monarkistista hallitusmuotoesitystä ei ollut saatu hyväksytyksi eduskunnassa, he eivät voineet enää puhua *oikeudesta* kuninkaanvaaliin. Sen sijaan puhumalla *velvollisuudesta* palautettaisiin ne hallitsijanvaltaa koskeneet perustuslakienormit, jotka olivat marraskuun 1917 päätöksentekijäin mielestä purkautuneet silloin ja monarkistienkin mielestä viimeistään keväällä 1918. Rasilaisen mielestä (s. 238–239) monarkistit pyrkivät 38 §:n mukaisella kuninkaanvaalilla takaisin tilanteeseen, jossa vain kuninkaan aloitteella voitaisiin muuttaa perustuslakeja; tämä tilanne oli menetetty, kun 38 § oli menettänyt voimansa.

Todistamatta kuitenkin jää, että se olisi menettänyt *monarkistien mielestä* voimansa edes keväällä 1918. Kyseessä on tutkijan jälkikäteisrationalisointi ja vieraantuneisuus vuoden 1918 ihmisten ajattelutavoista, kokemuksista ja heidän käytettävissään olleista tiedoista. Hermanson, johon Rasilainen vetoaa, oli juridinen eksperti, mutta ei millään tavalla tyyppilinen monarkisti. Perehtymällä edes hiukan monarkistien materiaaliin ja logiikkaan Rasilainen olisi voinut helposti havaita, että hän edellyttää näiden sekä juridiikan tuntemukselta että laskelmointikyvyiltä hieman liikaa (vanha havaintohan onkin, että kukaan ei voi olla niin älykäs, rationaalinen ja pirullisen taitava kuin vastustajansa analyysissä).

Johtavat monarkistit, eli senaattorit ja ns. eduskuntadelegaatio, olivat kavahtaneet 38 §:n käyttöä niin pitkälle kuin mahdollista, mutta eivät juridiikan, vaan poliittisen tarkoituksenmukaisuuden takia. He ymmärsivät, minkä reaktion toimenpide aiheuttaisi radikaali-demokraattisten tasavaltalaisten taholla. Suhtautumista kuvaa hyvin Tekla Hultinin merkintä päiväkirjaansa, kun pykälään lopulta turvauduttiin: "Niin paljon kuin minäkin olin epäillyt tätä menettelyä ensi kerran siitä kuullessani, tuntui se nyt suorastaan siltä kuin sen kautta maa pelastuisi yleisestä soistumisesta, johon kaikki uhkasi upota. Edusk. äskeisen saamattomuuden jälkeen oli tämä tarmon ja päättä-

väisyyden osoitus, joka eduskuntaelämässä on ollut sangen harvinainen."⁵

Ilmaisusta henkii tunne vapautumisesta ja pois pääsystä umpikujasta; oli mahdollisuus taas hengittää tukahduttavan epäonnistumisen jälkeen. Sellainen ajattelu, jossa olisi osattu nähdä kaikki asian juridiset kiemurat, saati ratkaistu asia niillä, ei Hultinin sanoista heijastu. Tietysti hänkin oli vain yksi henkilö, mutta tässä asiassa hyvin edustava esimerkki monarkistien yleisestä ajattelusta.

Rasilaiselta jää niin ikään selittämättä monarkistien toiminta, joka ei vahvista hänen hypoteesiansa. Todistellakseen monarkistien tavoitteita perustuslakien suhteen hän mainitsee vain monarkistien suhteellisen vanhoillisen esityksen ylimääräisille valtiopäiville eikä ole huomaavinaan sitä itsestään selvää asiaa, että tämä oli tietenkin vasta tinkimisen lähtökohta: arveltiin, että tasavaltalaiset taipuisivat helpommin, jos saisivat aikaan "parannuksia" eduskunnassa "itse". Vielä arveluttavampaa on se, että Rasilainen vaikenee kokonaan siitä, mihin monarkistit taipuivat eduskunnan perustuslaki- ja suuressa valiokunnassa. He nimittäin taipuivat siihen, että kuninkaan absoluuttisen veto-oikeuden piiriin kuuluisivat enää hallitusmuoto-, kruununperimys- ja maanpuolustusasiat. Parlamentarismi oli otettu mukaan esitykseen, ja valtiomuotoa olisi ollut lupa muuttaa mahdollisena interregnum-aikana. Jätetyt varaukset olivat tietenkin tärkeitä asioita, mutta eivät sellaisia, joilla olisi voinut estää yhteiskunnan muiden perustuslakien muutoksia. Tämä kaikki olisi nieltävä mieluummin kuin turvauduttu 38 §:ään, vaikka nimenomaan jälkimmäinen tapa olisi jättänyt kuninkaan valtaoikeudet ennalleen.

Paitsi edellä mainittujen tulkintojensa osalta, on pakko kysyä myös Rasilaisen yleisen loogisuuden perään. Johdonmukaisuuden puute näkyy erityisesti sen kysymyksen suhteen, mistä munaskuista milloinkin haetaan monarkistien tai tasavaltalaisten motiiveja. Kun eduskunta julistautui 15.11.1917 korkeimman vallan haltijaksi, Rasilainen sivuuttaa päätöksen virallisasiakirjan ja sen sanamuodon ja alkaa tämän sijasta tul-

kita päätöksentekijöiden motiiveja. Sen sijaan kun eduskunta siirsi toukokuussa 1918 korkeimman vallan Svinhufvudille ja kun tullaan 38 §:n käyttämiseen, Rasilaiselle kelpaa virallisiasiakirjan sanamuoto (”velvollisuus”, ei ”oikeus”), eikä hän perehdy päätöksentekijöiden lähteistöön tai motiiveihin. Lokakuun 1918 eli itse kuninkaanvaalin osalta tulkitaan taas tavoitteita ja motiiveja ohi virallisiasiakirjan, kun arvellaan, että monarkistit halusivat estää mahdollisuudet perustuslakien muuttamiseen.

Toki ne ”todelliset motiivit” voivat eri tapauksissa löytyä eri lähteistä. Mutta kun välillä niitä ei edes etsitä, välillä etsitään väärästä paikasta ja välillä tulkitaan kyseenalaisella tavalla, ei voi välttyä vaikutelmalta, että hypoteesi on kanonisoitu, sitten etsitään sopivat todisteet. Tällainen metodi vain muistuttaa enemmän asianajajaa kuin edes sitä Rasilaisen suosimaa tuomaria.⁶

Jälkikäteislogiikka

Rasilainen puhuu sekä monarkistien että hieman tasavaltalaistenkin jälkikäteislegalismista, useimmiten ihan perustellusti. Sen sijaan hän ei nähtävästi huomaa legalisoivansa itse omia teesejään jälkikäteislogiikalla. Ja vaikka aikalaisillakin toki oli jälkikäteislegalisminsa, niin ihmismieli on jo luonnostaan uskomattoman taipuisa, kun se luo itselle johdonmukaisen menneisyyden ja muistaa jokaisen tekonsa ja tavoitteensa muodikkaassa valossa. Se ei aina ole edes tietoista, saati laskelmoitua.

Korostettakoon jälleen lopuksi, että en *edelleenkaan* yritä lausua monarkistien olleen ”oikeassa” tai ”väärässä”, koska en pidä hedelmällisenä lähtökohtaa, jossa yritetään tuomaroida historiaa. Kun kirjassani kuvaan 38§:n jatkumoa, kuvaan sitä, mikä siinä oli aikalaisille oleellisinta ja *mikä teki heille mahdolliseksi uskoa tähän jatkumoon aivan yhtä vilpittömästi kuin tasavaltalaiset uskoivat omaansa*. Monarkisteista kun monet haluavat yhä säilyttää vanhan kunnan belsebuubi-tulkinnan, vieläpä sellaisen, jossa belsebuubi toimi vastoin omaakin parempaa tietoaan.

Mutta mikä sitten teki aikalaisille monarkisteille mahdolliseksi uskoa vilpittömästi

tähän jatkumoon, oli se sitten rationaalis-objektiivisesti ”oikea” tai ei? Sen teki loogiseksi ja mahdolliseksi se, että 38 § oli todella ”elänyt” – tai kummitellut, kuten eräät tasavaltalaiset sanoivat – vuosien 1917–18 ratkaisuisissa koko ajan. Siihen oli vedottu päätöksessä valtionhoitajakunnasta, ja tästä oli helppoa (on eri asia, oliko se ”oikein”) rakentaa silta marraskuun 15. päivän päätökseen huomauttamalla, että päätöksen sanamuoto oli asettunut valtionhoitajakuntapäätöksen perilliseksi: ”Koska sitä valtionhoitajakuntaa, jolle eduskunta on päättänyt antaa Suomen korkeimman hallitusvallan käytön, ei vielä ole voitu valita...” (huom. erityisesti sana ”vielä”). Myös itsenäisyysjulistuksen perusteluissa oli mainittu 38 §, ja eduskunta oli puolestaan siirtänyt keväällä 1918 ”toistaiseksi” ottamansa vallan Svinhufvudille.

Totean tästä kirjassani: ”Näin ollen voidaan jatkuvasti nähdä 38 §:n jatkumo, vaikka siihen ei aina nimenomaisesti viitattukaan ja vaikka tämä jatkumo ei tietenkään ole juridisesti täysin riidaton. Olosuhteet huomioon ottaen 38 § oli kuitenkin jatkuvasti ’elänyt’ vuosien 1917 ja 1918 aikana jo ennen kuninkaanvaalia.”⁷ Ne osat, jotka monarkistien oli vaikeaa sovittaa jatkumoon, saattoi tietenkin tulkita poikkeamiksi siitä. Rasilaisen mielestä näistä poikkeamista oli ilman muuta tullut uutta de facto tunnustettua oikeutta. Mutta ihan yhtä hyvinhän – ja yhtä vilpittömästi – monarkistit saattoivat katsoa, että nuo poikkeamat olivatkin olleet vain väliaikaista retkeilyä lain rajamailla, josta oltiin nyt onneksi päästy takaisin laillisuuden tukevalle tielle.

Tämä kaikki on aivan muuta kuin se viitta monarkistien todistelujen kritiikittömänä kopioijana ja monarkismimyytin rakentajana, jonka Rasilainen välttämättä haluaisi päälleni pukea. Pidän hänen puheenvuo-

6. Johdonmukaisuutta kaippaa myös silloin, kun Rasilainen vaatii 38 §:lle erilaisia voimassaolon tai -olemattomuuden välimuotoja ja edellyttää kuitenkin Jus-silalta pelkkää kyllä tai ei -vastausta kysymykseen, oliko Suomella autonomia vai ei.

7. *Vesa Vares*, Kuninkaan tekijät. Suomalainen monarkia 1917–1919. Myytti ja todellisuus (Juva 1998), s. 219, 220.

roaan kiinnostavana ja arvokkaana, ja kuten jo alussa mainitsin, se on terveellistä poikkeamaa vanhoista inttäivistä monarkisteja diabolisoivista ja tasavaltalaista voittajaa sankarillistavista myyteistä. Hänen lähestymistapansa päättyy kuitenkin kauas historian tutkimuksesta, kun se hyväksyy vain valtiosääntöteoretisoinnin linssit.

Lopuksi on sanottava, että Rasilaisen artikkelin lopetus on aivan merkillinen. Hän nimittäin todistelee vielä monarkismia historiallisesti epäoikeutetuksi hankkeeksi vetoamalla 1930-luvun kansalliseen eheytymiseen ja – trendikkäästi kyllä – talvisodan yhtenäisyyteen. Sanomana on, että monarkismi ei olisi mahdollistanut näitä 1930-luvun lopun ilmiöitä. Tällainen viittaus on kuitenkin absurdi ja anakronismissaan omiutuinen historian tutkijan esittämäksi. On nimittäin aika mahdotonta olettaa, että Suomenkaan monarkismi olisi voinut selvitä Saksan romahduksesta ja Versailles'n rauhasta. Voittoisa Entente olisi vaatinut kruunustaluopumista, eikä elintarvikepulan alla näännyvä, uutta tukea itää vastaan janoava Suomi olisi voinut pitää siinä tilanteessa hesseniläisestäään kiinni. Suomalainen monarkismi olisi voinut säilyä vain, jos maailmansodan tuloksena olisi ollut vähintään sellainen tasapeli, joka olisi jättänyt Saksan Itämeren piirin valtiaaksi. Ja jos puolestaan niin olisi käynyt, olosuhteet olisivat olleet aivan toisenlaiset koko Euroopassa, samoin niin maailman kuin Suomen 1930-luvut. Korpraali Hitlerille olisi tuskin ollut poliittista kasvualustaa, ja silloin on täyttä spekulatiota, olisiko Suomikaan ollut marraskuussa 1939 kohtaamassa talvisotaa.

Tuntuu hieman siltä, että matkassa ovat kovin heikot argumentit, kun niiden puolesta täytyy kutsua apuun 60-vuotiaan talvisodankin muisto, ja vieläpä asiassa, jonka kanssa sillä ei ole mitään tekemistä.

VELI-PEKKA LEPPÄNEN

Vielä Skp:n hajaannuksesta

Valt.tri Veli-Pekka Leppänen kommentoi dos. Kimmo Rentolan kirjoitusta (HAik 3/99, s. 284–287), jossa Rentola arvioi Leppäsen väitöskirjan "Kivääri vai äänestyslippu? Skp:n hajaannus 1964 – 1970".

■ Päällimmäisenä piirteenä näen sen, että monin paikoin Rentola on tulkinut kirjaa – sen kansikuvia myöten – niin kuin sie-lunvihollinen tulkitsee raamattua. Asiallista täsmällisyyttä minäkin kannatan, pilkkumaisuutta en. Toiselta puolen häneltä ohittuu sellaisia aspekteja, joita kirjastani kiistatta löytyy – mutta joita hän yhä jää kaipaamaan. Esimerkkinä tällaisesta käy hypoteesi "Neuvostoliiton ns. johtavasta roolista", josta Rentola rakentaa omaa hajaannusteoriaansa. Kuitenkin Kremlin 'johtava rooli' skpläisten riita-aiheena esiintyy pitkin kirjaa, kirkkaimmin kai toteamuksessani heti kärkeen (s. 13): "[Skp:n] sisäinen skisma kiertyi useinkin juuri siihen, missä määrin erehtymätön oli käsitys Nkp:n ylivoimaisesta kokemuksesta ja sen historiallisesti hankkimasta vankkumattomasta johtoroolista." Vaikkei se suinkaan ole ainut kohta jossa painotan neuvosto-ongelmaa, niin en ole halunnut joka välissä truisesti toistaa, että 'toverit, muistakaa Nkp!'

Rentolan mukaan Skp:n vähemmistö ei "voinut rummuttaa Neuvostoliiton roolia aivan täydellä vimalla". Mielestäni Nkp:n erehtymättömyys tuotiin kyllä esiin täysin palkein, erityisen vahvasti juuri ennen ja jälkeen tshekkimiehityksen, ja toistettiin vielä monina tulevina vuosina.

Samassa yhteydessä Rentola esittää 1960-luvun Sdp:n olleen "menossa sinne mistä Skp oli tulossa, Nkp-suhteisiin". Tämä on hätkähdyttävä teesi. Ensinnäkään Skp(-johto) ei ollut mitenkään 'tulossa' Nkp-suhteista – se vain löyhensi niitä katkomatta talousriippuvuuttaan – eikä Sdp missään tapauk-